

Уредници / Editors:
др Александар Јевтић
мр Борко Драшковић

Удружење урбаниста Србије
Serbian Town Planners Association

БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА

I Град и урбанизам у контексту светских перспектива и глобалних токова /
II Утицај управљачког система на уређење градских простора и развој урбанизма као дисциплине /
III Инвестиционе мапе и тржиште непокретности у време ванредног стања /
IV Практичне и теоријске реакције у српском граду и урбанизму на глобалне климатске промене и недостатак одговарајућих коректива у градској пракси

FUTURE OF CITIES AND URBANISM

I City and Urbanism in the Context of Global Perspectives and Trends /
II The Influence of Management System on the Arrangement of Urban Space and the Development of Urbanism as a Discipline /
III Investment Maps and Property Market during the State of Emergency /
IV Practical and Theoretical Reactions in Serbian City and Urbanism on Global Climate Change and the Absence of Adequate Corrections in Urban Practice

Пролом Бања, 1 - 3. јул 2020.

Група аутора: БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА: I ГРАД И УРБАНИЗАМ У КОНТЕКСТУ СВЕТСКИХ ПЕРСПЕКТИВА И ГЛОБАЛНИХ ТОКОВА / II УТИЦАЈ УПРАВЉАЧКОГ СИСТЕМА НА УРЕЂЕЊЕ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА И РАЗВОЈ УРБАНИЗМА КАО ДИСЦИПЛИНЕ / III ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА / IV ПРАКТИЧНЕ И ТЕОРИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ У СРПСКОМ ГРАДУ И УРБАНИЗМУ НА ГЛОБАЛНЕ КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И НЕДОСТАТАК ОДГОВАРАЈУЋИХ КОРЕКТИВА У ГРАДСКОЈ ПРАКСИ

Издавач: Удружење урбаниста Србије, Београд

За издавача: др Александар Јевтић

Уредници:

Др Александар Јевтић

Мр Борко Драшковић

Рецензенти:

Др Злата Вуксановић Мацура, САНУ, Географ.инст.“Јован Цвијић“

Доц.др Малина Чворо, Архитектонсо.граф.геод.факултет, Бањалука

Доц.др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски факултет Београд

Научни одбор:

Проф.др Александра Ђукић, председник, Архитектонски факултет Београд, УУС

Др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије

Др Бранкица Милојевић, Архитект.граф.геодет. факулт., Бањалука

Доц.др Ратка Чолић, Архитектонски факултет Београд

мр Ђорђе Милић, Министарство грађевинарства, саоб. и инфр.

Мр Борко Драшковић, директор Републичког геодетског завода

Др Божидар Манић, УУС, Инстит. за архитектуру и урбанизам Србије

Др Злата Вуксановић Мацура, САНУ, Географ.инст.“Јован Цвијић“

Др Игор Марић, Матична секција архитектата ИКС, СИТС

Др Ана Никовић, Институт за архитектуру и урбанизам Србије

Проф.др Нусрет Мујагић, Универзитети у Сарајеву и Тузли

Проф.др Страхиња Трпевски, Архитектонски факултет Скопље

Др Жақлина Ангеловска, Комора архитектата и инж. С.Македоније

Проф.др Петар Митковић, Грађ.-архитектонски факултет, Ниш

Доц. др Милена Динић Бранковић, Грађ.архитект. факултет, Ниш

Проф.др Драган Коматина Архитектонски факултет Подгорица

Проф.др Марија Маруна, Архитектонски факултет Београд

Доц.др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски фак. Београд

Проф.др Дарко Реба, Департмана за арх. и урбанизам ФТН, Н. Сад

Доц.др Малина Чворо, Архитектонсо.граф.геод.факултет, Бањалука

Мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије

Мр Миодраг Ференчак, Удружење урбаниста Србије

Др Бранислав Антонић, УУС, Архитектонски факултет Београд

Доц.др Драгутин Радосављевић, Удружење урбаниста Србије

Проф.др Весна Златановић Томашевић, Удружење урбаниста Србије

Др Денис Амбруш, Осијек

Др Верољуб Трифуновић, УУС, Удружење урбаниста Србије

Организационо-програмски одбор:

Зоран Д.Јовановић, председник, Републички геодетски завод и УУС

Татјана Симоновић, Чачак, Удружење урбаниста Србије

Светлана Јаковљевић, Удружење урбаниста Србије

Милка Павловић, Рума, Удружење урбаниста Србије

Гордана Недељковић, Крушевац, Удружење урбаниста Србије

Ивана Јоксимовић, Лесковац, Удружење урбаниста Србије

Мирољуб Станковић, ЈП Завод за урбанизам Ниш

Марија Пауновић Милојевић, Инфоплан, Аранђеловац

Марина Благојевић, Лепосавић, Удружење урбаниста Србије

Славица Ференц, Шабац, Удружење урбаниста Србије

Јасна Ловрић, Нови Сад, Удружење урбаниста Србије

Бојан Алимпић, Шабац, Удружење урбаниста Србије

Лазар Мандић, Крагујевац, Удружење урбаниста Србије

Технички уредник: Светлана Јаковљевић

Дизајн корица: Јасна Марићевић

Тираж: 250 примерака

Штампа: СГР ТОПГРАФ

Година: 2020.

ISBN: 978-86-84275-42-6

ИЗДАВАЧ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА: РЕПРОДУКЦИЈА НИЈЕ ДОЗВОЉЕНА

САДРЖАЈ

БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА

I ГРАД И УРБАНИЗАМ У КОНТЕКСТУ СВЕТСКИХ ПЕРСПЕКТИВА И ГЛОБАЛНИХ ТОКОВА.....	1
<i>мр Миодраг Ференчак</i> ГРАД БУДУЋНОСТИ: МАЛА ДИСКУСИЈА О ДЕЛОВИМА ВЕЛИКОГ ПИТАЊА.....	3
<i>др Владимир Мацура, др Злата Вуксановић Мацура</i> ПОЈАВА, УСПОН И ПАД КОНТИНУИРАНОГ ПЛАНИРАЊА У СРБИЈИ 1970–2020.....	23
<i>Ас. др Бранислав Антонић, Проф. др Александра Ђукић, Јелена Марић</i> РАЗМЕРЕ ОПАДАЊА ГРАДОВА У СРБИЈИ НА ПОЧЕТКУ ТРЕЋЕГ МИЛЕНИЈУМА: САДАШЊИ ТРЕНДОВИ И ПОУКЕ ЗА БУДУЋНОСТ.....	31
<i>Грегор Чок, Гашпар Мрак</i> РАД ОД КУЋЕ У РАШТРКАНОМ УРБАНОМ ОКРУЖЕЊУ У СЛОВЕНИЈИ У ПОСТ – СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ЕРИ	41
<i>др Марија Маруна, др Данијела Миловановић Родић, Љубица Славковић, Ксенија Радовановић, Милица Ристовић, Маргита Вајовић, Милица Ђурђевић, Милица Томашевић</i> КА КОЛАБОРАТИВНОМ УПРАВЉАЊУ: ПЛАТФОРМА ЗА ПРОМОЦИЈУ САВРЕМЕНОГ КОНЦЕПТА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	49
<i>Проф. др Весна Златановић-Томашевић</i> АГЕНДА УН - 2030 И УРБАНИ РАЗВОЈ ГРАДОВА И НАСЕЉА.....	57
<i>Татјана Симоновић</i> УРБАНИЗАЦИЈА И ТЕХНОЛОГИЈА.....	65
<i>Доц. др Малина Чворо</i> НОВИ КВАЛИТЕТ У ЈАВНОМ ПРОСТОРУ ГРАДА БУДУЋНОСТИ.....	81
<i>др Милена Динић Бранковић, др Петар Митковић, Милица Игић, Јелена Ђекић</i> УМИРЕЊЕ САОБРАЋАЈА У СТАМБЕНОЈ ЗОНИ И ПОТЕНЦИЈАЛИ ПРИМЕНЕ ЛИНИЈСКИХ ОЗЕЛЕЊЕНИХ ДЕПРЕСИЈА КАО ЕЛЕМЕНАТА ЗЕЛЕНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	89
<i>Марко Јовановић, Проф. др Александра Ђукић, Ас. др Бранислав Антонић</i> РЕГЕНЕРАЦИЈА БРАУНФИЛДА КАО ОСНОВ ЗА АКТИВИРАЊЕ ПРИОБАЉА: ПРОСТОР СТАРОГ КАМЕНОЛОМА КОД ГОЛУБАЧКЕ ТВРЂАВЕ.....	97
<i>Мирела Манасијевић Радојевић, Бојана Кулачин</i> СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ ИЗБЕГЛИХ И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА СА ПРОСТОРА БИВШЕ СФРЈ И НА ПРИМЕРУ НОВОГ САДА - ОД АНАЛИЗЕ ПРОСТОРНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА, ПРЕКО ПЛАНА ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ.....	107
<i>Сара Станковић, Проф. др Александра Ђукић, Др Бранислав Антонић</i> ТУРИСТИЧКО ОДМАРАЛИШТЕ ПО МЕРИ КУЛТУРЕ И ТРАДИЦИЈЕ: КРЕИРАЊЕ ЕТНО-СЕЛА "ГОЛУБАЧКИ ГРАД" НА ОСНОВУ НАСЛЕЂА ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ.....	115
<i>Миљана Васић</i> УРБАНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ГРАДСКОГ БЛОКА „ЛОНДОН“ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ.....	125
<i>др Денис Амбруш</i> УРБАНИСТИЧКИ ЗНАКОВИ НОВОГ БЕОГРАДА – СКЛАДНОСТ ИЛИ ХАОТИЧНОСТ У РАЗМЕРИ ПЛАНИРАНОГ И СПОНТАНОГ.....	133
<i>Борјан Бранков, Ана Станојевић</i> ДИФЕРЕНЦИРАЊЕ УПОТРЕБЉИВОСТИ ОТВОРЕНИХ ЗАЈЕДНИЧКИХ ПРОСТОРА У ВИШЕПОРОДИЧНОМ СТАНОВАЊУ.....	143
<i>Катарина Мајхеншек, др Божидар Манић, др Тања Бајић</i> МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ВИРТУЕЛНЕ РЕАЛНОСТИ (ВР) И ПРОШИРЕНЕ РЕАЛНОСТИ (АР) КАО НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ	153

<i>Бојан Алимпић, Јана Богдановић, Ксенија Лукић</i> ПЛАН ОДРЖИВЕ УРБАНЕ МОБИЛНОСТИ ГРАДА ШАПЦА.....	163
<i>Лазар Мандић, др Верољуб Трифуновић, Мирјана Ћирић</i> УРБАНИ РАЗВОЈ ГРАДСКИХ ПИЈАЦА У КРАГУЈЕВЦУ – ПОСТОЈЕЋИ МОДЕЛИ И МОГУЋА ТРАНСФОРМАЦИЈА	173
II УТИЦАЈ УПРАВЉАЧКОГ СИТЕМА НА УРЕЂЕЊЕ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА И РАЗВОЈ УРБАНИЗМА КАО ДИСЦИПЛИНЕ.....	183
<i>др Јасмина Ђокић, Ана Граовац</i> ЈЕДНО ПИТАЊЕ ЗА УРБАНИСТЕ: ШТА ЈЕ ЈАВНИ ИНТЕРЕС У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ.....	185
<i>Ван.Проф.др Страхиња Трпевски, Др Жаклина Ангеловска</i> ИЗАЗОВИ И УТОПИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА И РЕГЕНЕРАТИВНЕ ОДРЖИВОСТИ У ЗАКОНСКОМ ОКВИРУ ПРОСТОРНОГ И УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНИРАЊА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	193
<i>др Жаклина Ангеловска, Проф.др Страхиња Трпевски</i> ИСКУСТВА ЗАКОНСКЕ ПРИМЕНЕ Е-УРБАНИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	201
<i>Сања Велисављевић</i> РЕЗУЛТАТ ПОСТОЈЕЋЕГ УПРАВЉАЧКОГ СИТЕМА КРОЗ АНАЛИЗУ УРБАНОГ ТКИВА, НА ПРИМЕРУ ПОСТОЈЕЋЕГ ГРАДСКОГ БЛОКА / РАЗМАТРАЊЕ НОВОГ МОДЕЛА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ.....	209
<i>Јелена Ђерић</i> УЛОГА КОНКУРСА У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ДОБИЈАЊЕ РЕШЕЊА, ФОРМАЛНОСТ ИЛИ ПРЕПРЕКА	217
III ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА.....	225
<i>др Марина Јовановић Миленковић, Саша Рикановић, Давор Ђуран, Бојан Теодосијевић, Дарко Вучетић</i> ДИГИТАЛНА ПЛАТФОРМА ИНВЕСТИЦИОНИХ ЛОКАЦИЈА КАО НОВ ПОСЛОВНИ МОДЕЛ У СРБИЈИ.....	227
<i>др Марина Јовановић Миленковић, Ана Ђурковић, Дарко Вучетић, мр Борко Драшковић</i> ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА	233
<i>др Наташа Живаљевић Луксор</i> ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ПЛАНИРАЊЕ УПРАВЉАЊА ГРАДИТЕЉСКИМ НАСЛЕЂЕМ.....	241
IV ПРАКТИЧНЕ И ТЕОРИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ У СРПСКОМ ГРАДУ И УРБАНИЗМУ НА ГЛОБАЛНЕ КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И НЕДОСТАТАК ОДГОВАРАЈУЋИХ КОРЕКТИВА У ГРАДСКОЈ ПРАКСИ.....	247
<i>Андреа Говедарица, Даница Лаћарац</i> ЗЕЛЕНИ ФАКТОР.....	249
<i>мр Аница Теофиловић</i> ЕКОЛОШКЕ МЕРЕ СМАЊЕЊА УТИЦАЈА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА НА ГРАД ДЕФИНИСАНЕ У ПЛАНУ ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ СИТЕМА ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА БЕОГРАДА.....	257
<i>др Љиљана Стошић Михајловић, Предраг Михајловић, Марија Михајловић</i> УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ КАО ИНСТРУМЕНТ ЗА УПРАВЉАЊЕ АДАПТАЦИЈОМ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И ЊИХОВО УБЛАЖАВАЊЕ У ПРОСТОРНОМ КОНТЕКСТУ	265
<i>Зоран Хебар</i> КАКО КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ МОГУ УТИЦАТИ НА РАЗВОЈ НАСЕЉА И ШТА БИ ТРЕБАЛО МЕЊАТИ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ ДА СЕ СМАЊИ НЕГАТИВАН УТИЦАЈ НА БУДУЋИ РАЗВОЈ	273

Ас. др Бранислав Антонић¹
Проф. др Александра Ђукић²
Јелена Марић³

РАЗМЕРЕ ОПАДАЊА ГРАДОВА У СРБИЈИ НА ПОЧЕТКУ ТРЕЋЕГ МИЛЕНИЈУМА: САДАШЊИ ТРЕНДОВИ И ПОУКЕ ЗА БУДУЋНОСТ

Једна од појава које су обележиле српски урбанизам на почетку трећем миленијума је све раширеније опадање српских градова. Пописом становништва из 2011. године, већина градова у Србији је први пут губила становништво услед проблема у локалној привреди. Србија по овоме није никакав изузетак међу развијеним државама света, посебно на нивоу бивше социјалистичке Европе као регије, где све државе бележе урбано опадање код већине својих градова. Међутим, оно што је другачије јесте да је у већини европских држава случај градова у опадању већ уочен, па се организовано проучава и системски се дају приступи и решења за превазилажење овог великог изазова савремене урбанизације. Овај процес је у Србији тек у зачетку и тражи брже деловање и науке и струке. Сходно томе, циљ овог рада је да отвори разговор на тему урбаног опадања у Србији кроз приказ садашњих трендова из проучавања демографских података за 167 званичних градских насеља у држави. На крају рада, главним налазима ове анализе биће придружени управо начини за превазилажење урбаног опадања на регионалном нивоу.

SCALE OF URBAN SHRINKAGE IN SERBIA AT THE BEGINNING OF THIRD MILLENNIUM: CURRENT TRENDS AND LESSONS FOR THE FUTURE

One of the phenomena that marked out Serbian urbanism at the beginning of the third millennium is the widespread shrinkage of Serbian cities. In the Population Census 2011, most cities in Serbia lost their population for the first time due to the problems of the local economy. Serbia is not an exception relating this phenomenon among the world developed countries, especially for post-socialist Europe as a region, where all countries are experiencing urban shrinkage in majority of their cities and towns. However, a difference is that the issue of shrinking cities has already been observed in the most of European countries; thus, it is examined in organised way and systematic approaches and solutions are given to address this major challenge of the contemporary urbanization. The same process is only in its early beginnings in Serbia and it thereby requires an agile action by both science and profession. In accordance to this gap, the aim of this paper is to open a debate on urban shrinkage in Serbia by presenting the current trends through the study of demographic data for 167 official urban settlements in the country. At the end of the paper, the main findings of this study will be associated with regionally-promoted ways to overcome urban shrinkage.⁴

1. УВОД

Појава опадања градова стара је колико и сам град. Међутим, последњих пар деценија градови у опадању су постали **нова константа савремене урбанизације**. Њих првенствено

¹ Др Бранислав Антонић, дипл.инг.арх., асистент на Департману за урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, antonic83@gmail.com.

² Др Александра Ђукић, дипл.инг.арх., ванредни професор на Департману за урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs.

³ Јелена Марић, мастер.арх., асистент на Департману за урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, jelena.maric1989@yahoo.com.

⁴ Овај научни рад је урађен ради унапређења истраживачке основе за два међународна пројекта: (1) Еразмус+ KA203 пројекат „Creative Danube: Innovative teaching for inclusive development in small and medium-sized Danubian cities / Креативни Дунав: Иновативна настава за укључени развој малих и средње великих подунавских градова” (2019-2022), финансираном од стране ЕУ; и (2) билатерални пројекат „Comprehensive Urban Governance / Свеобухватно градско управљање“ (2019-2020), No SAMRS/2019/ZB/1/2, финансиран кроз SlovakAid програм.

одликује губитак становништва, проузрокован тешкоћама у локалном привредном развоју. Ова појава је чешћа у развијеним државама, где је удео градског становништва висок. Само међу главним градовима европских држава отприлике **20%** њих је опадало се током 1990-2010. (Wolff и Wiechmann, 2017). Постоје и градови који опадају без прекида више од пола века, попут Детроита и Кливленда у САД-у (Kaufman, 2011). Управо стога је урбаног опадања у опадању привукла пажњу и стручне и научне јавности широм света, а у последње време и светских гласила (Антонић, 2018). Заједнички напори научних стручних кругова током протеклих две деценије омогућили су стварање концепта градова у опадању као светски признатог урбанистичког концепта (Fol и Cunningham-Sabot, 2010).

Већина извора препознаје лоше демографске трендове као главну црту урбаног опадања. Најоучљивија одредница дате појаве је свакако **опадање броја становника** (Pallagst, 2008). Са друге стране, **проблеми градске привреде** се теже виде и мере. Међутим, они су најчешћи узрок за опадање градова, за разлику од већ споменутог демографског опадања, које се обично сматра главном последицом ове појаве (Oswalt и Rieniets, 2006; Martinez-Fernandez и др., 2016). Ту су и бројна друга обележја, попут пада локалне привреде, нарочито у сектору индустрије, пресељење становништва из града у предграђа, пораст незапослености, визуелно пропадање, опадање прихода градске управе и др. (Andersen, 2005). треба приметити и да су све ове појаве и чиниоци савремене урбанизације уопште. Ипак, дати чиниоци су и даље у сенци два главна: опадања броја становника и проблема у локалној привреди. У складу са овим, већина главних носилаца концепта градова у опадању на види **превазилажење проблема** урбаног опадања кроз стабилизацију привредних прилика у граду, при чему се као главни циљ узима или спречавање даљег демографског опадања или поновни демографски раст до повратка на стање пре ове појаве. На крају, треба закључити да се напред наведени чиниоци урбаног опадања никада не јављају засебно, већ, без обзира колико су значајни, сви су **међусобно повезани** и јасно се огледају у градском простору, кроз визуелно пропадање града и његових делова, празне куће и станове, старење становништва и друге, махом неповољне појаве.

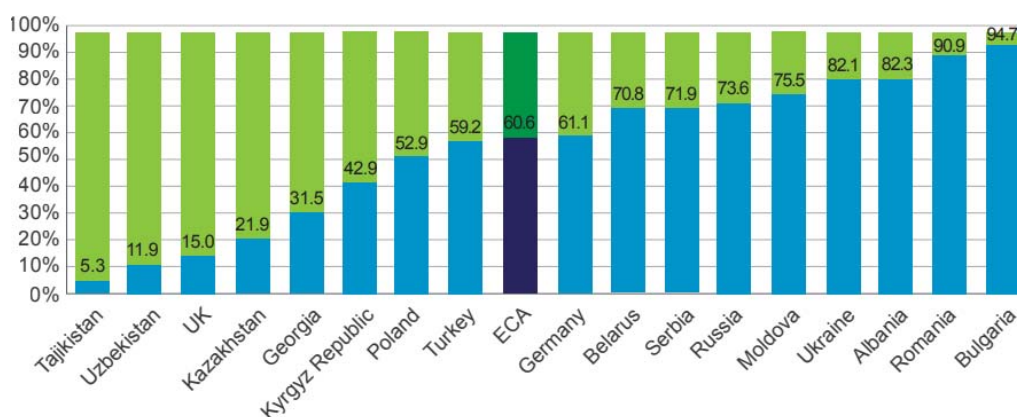
И поред прилично очигледних последица урбаног опадања оно се често није лако прихватало у званичним круговима, посебно од стране градске управе и шире јавности. Урбаног опадање се на почетку чак сматрало и **табу темом** (Kühn и Liebmann, 2012; Schlappa и Neill, 2013). Слично овоме, могу се наћи и нека друга одређења урбаног опадања са негативним предзнаком, као што су стигма, патолошка појава, пропаст, претња, криза града и друго (Avila de Sousa, 2010; Naase и др., 2014). Пошто је урбанизација целог света била веома брза током 19. и 20. века, изгледало је да је раст града исто што и његов развој (Avila de Sousa, 2010). Због тога је људима очигледно било тешко да схвате да градови могу и опадати и да је и ток уобичајен ток урбанизације. Међутим, бројни примери градова у опадању, као и појава крајње озбиљних појава наглог и брзом опадања, управо су временом изменили став већине челних људи, али и јавности према овој појави (Oswalt и Rieniets, 2006). На крају, може се такође закључити да уређено урбаног опадање не мора значити само нешто лоше, већ има и одређене **повољне последице**.

Сличне трендове је може уочити и на примеру **Србије**, само уз одређена кашњења. Прво, у научној јавности теме градова у опадању и даље није довољно **привлачна за истраживање** и тренутно има свега десетак радова који се баве опадањем градовима, што је неупоредиво мање у односу на сличне теме, попут опадања села или опадања на регионалном нивоу. Чак су одређени научници имали и потешкоће да уопште представе тему урбаног опадања⁵. Друго, чини се међу локалним стручњацима и челницима делује да **тема није заживела**, пошто посредни докази говоре да се развој градова у Србији управо заснива на начелима потпуно супротним начелима поновног развоја градова у опадању. На пример, улога урбанистичког планирања се подвлачи као веома битна (Barke и Clarke, 2016). Нарочито важни документи су главни урбанистички планови за градове. Насупрот томе, локална истраживања генералних урбанистичких планова (ГУП) шест градова средње величине у Војводини који су седишта округа показала су да ови градови кроз своје ГУП-ове управо промовишу повећање градског грађевинског земљишта и површине под становањем, што сасвим супротно рационалним начелима код управљања градовима у опадању (Антонић, 2018). Поред тога, демографски подаци у већини ГУП-ова су често нереални и говоре да ће се раст броја становника по

⁵ Ово се управо десило ауторима овог рада два пута, тј. на две домаће научне конференције, где су рецензенти у оба случаја замерили што се користи појам *урбаног опадање* као „проблематичан—Ово није омело ауторе да и даље остану при њему.

градовима наставити током временског обухвата плана. Хосперс (Hospers, 2014) чак наводи овакав случај свесног избегавања и увиђања урбаног опадања као специфичан и очито контраверзан „приступ—теми урбаног опадања.

Са друге стране, урбано опадање је сигурно **оправдана тема**, пошто већина градова у Србији опада. Опште речено, опадање је присутно на нивоу целе Србије од почетка трећег миленијума, а јасно се уочава кроз пад броја становника у попису 2011. године. Даље, већина градских насеља која су управна средишта Градова као јединица локалне самоуправе опада (Ђукић и др., 2017). Ово потврђују и међународна истраживања, посебно она која се односе на регионални ниво бивших социјалистичких држава Источне Европе и Средње Азије (сл. 1). Поред тога, тема опадања градова се често посредно провлачи у јавним гласилима када се говори лошим резултатима индустрије по градовима Србије.

Слика 1: Удео растућих (зелено) и опадајућих (плаво) градова у одређеним бившим социјалистичким државама + Турска (тзв. ЕСА регија), где се види да преко 70% градова у Србији опада, али да постоје и државе где је дати удео још виши (Restrepo Cadavid и др., 2017).

Дати **раскорак** између стварности развоја градова у Србији, који су сада већином градови у опадању, и непрепознавања дате теме у домаћим научним и стручним круговима је управо **разлог** за писање рада за овом тематиком. Као први корак у таквом истраживању управо се намеће **уочавање обима урбаног опадања**. То је основни предуслов да би се било које квалитетно истраживање наставило у циљу давања одређених смерница, препорука и правила за хватање у коштац са урбаним опадањем као озбиљним изазовом за локалне услове. У складу са тим срж рада се своди на анализу постојећих демографских трендова у градовима у Србији, а на основу главних налаза ове анализе, њима ће бити придружени начини за **превазилажење урбаног опадања** на регионалном нивоу.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Предложени рад је постављен као анализа садашњих **демографских кретања** на нивоу градова у Србији. У складу са демографском грађом, анализа у раду методолошки припада **статистичкој анализи**, па је и главни метод статистички. Обухваћено нарочито статистичко раздобље је **2002-2011.**, у складу са два последња званична пописа становништва, а пописи из 1991. године ће бити делимично коришћени ради поређења одређених елемената. Пописи пре 1991. године се не могу узети као потпуно релевантни за овде представљену анализу, јер је методологија ранијих пописа била другачија. Као кључни извор података узима се књига бр. 20 Пописа становништва 2011. године „Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011.: Подаци по насељима—коју је приредио Републички завод за статистику Републике Србије 2014. године.

Статистички метод проучава масовне појаве, а томе иде у прилог и број градова у Србији. Сходно „статистичком приступу—за анализу су изабрани сва градска насеља на подручју Србије ван АП Косово и Метохија који су градска насеља према званичним статистичким

подацима. Укупно је **167 градских насеља**⁶ (РЗС, 2014). Она се грубо могу поделити на три скупа:

- 1) Већина ових насеља (**125**) је истовремено и **седишта** локалних самоуправа, тј. Градова и општина. То су највећа градска насеља, са просечно 32.656 становника 2011. године;
- 2) **20** насеља су по свом карактеру **предграђа** већих градова, попут Борче у односу на Београд, Футога у односу на Нови Сад или Палића у односу на Суботицу. Просечна величина оваквих насеља је 8.029 становника 2011. године;
- 3) Трећи скуп чине **22** градска насеља која су добила ово звање захваљујући одређеним важним обележјима локалне привреде, која у оваквим случајевима има изразити **непољопривредни карактер**. На пример, овде спадају Ресавица као рударско насеље, Златибор као туристичко насеље или Вучје и Грделица као насеља која су била седишта општина које су укинуте до 1965. године. У ову скупину спадају и најмања градска насеља у Србији, попут Дивчибара и Куршумлијске бање, са мање од 200 становника по попису 2011. године. Сходно томе, насеља у овом скупу су најмања градска насеља на државном нивоу, са просечно 2.952 становника 2011. године.

На крају овог поглавља треба напоменути и да поступак званичних статистичких установа за издвајање насеља у Србији у градска има бројне **мањкавости**. Ово је делом засновано и на томе што се дати списак од 167 градских насеља није мењао готово четири деценије – последње измене у броју градских насеља су се десиле на попису становништва из 1981. године (Стевановић, 2004). Од тада се карактер многих насеља у Србији веома променио, посебно у односу на промене које је донела постсоцијалистичка транзиција. Примера ради, нека данашња предграђа су означена као градска, док су друга, одмах поред њих и сличне величине, припадају сеоским насељима само због тога што је стање пре сада већ далеке 1981. године било другачије. Ово је случај са већ споменутим Футогом и оближњим Ветерником, који је званично сеоско насеље. Слично томе, тешко се уочава образац зашто су нека туристичка насеља градска, а друга сеоска. На пример, Пролом бања у Општини Куршумлија је сеоско насеље по званичној статистици, док Куршумлијска бања у истој општини и са мање становника је укључена међу градска у свим прошлим пописима.

3. УРБАНО ОПАДАЊЕ У СРБИЈИ – САДАШЊИ ДЕМОГРАФСКИ ТОКОВИ

Као што је већ речено у претходном поглављу, у Србији данас постоји 167 градских насеља по званичним статистичким подацима. У даљем излагању посебна се пажња поклања **просечним вредностима** по датим параметрима, као и градовима који представљају **крајности**⁷.

Основни демографски показатељи за посматрано **међупописно раздобље 2002-2011.** говоре да је први пут у мирнодопској историји Србији већина градских насеља имала опадање броја становништва. На попису 2011. године први пут је већина градова у Србији била у опадању и то скоро $\frac{3}{4}$ њих (**74,3%**). Укупно гледано, градско становништво у Србији је ипак забележило раст и то за **1,4%**, пре свега захваљујући расту највећих градова. Ако се, пак, гледа просечно кретање броја становника онда је просечан град имао пад од **4,1%**. Овде се могу уочити значајне разлике (Табела 1):

Табела 2: Подела градова по карактеру и њихов раст или опадање за раздобље 2002-2011.:

Ставка \ Кретање бр. стан.	Урбани раст			Урбано опадање			
	>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Број захваћених градова	9	12	22	49	40	25	10
Удео у укупном броју	5,4%	7,2%	13,2%	29,3%	24,0%	15,0%	6,0%

⁶ У даљем тексту ће се спомињати као градови.

⁷ Овде треба објаснити посебан положај Бујановца и Прешева у представљеној анализи. У оба града је дошло до бојкота пописа од стране албанске заједнице. Како она чини већину у оба града, ово је значајно пореметило резултате на месном нивоу. Због тога ће се Бујановац и Прешево укључити само у опште резултате, јер је њихов удео и са овим мањкавостима занемарљив. Са друге стране, оба града се неће посматрати у случају крајности, где би ово довело до значајног поремећаја.

Овоме треба додати да је током последњег раздобља највећи скок становништва је забележен код **Борче** (31,1%), док је највећи пад био у случају **Дивчибара** (-40,0%).

3.1. Урбано опадање на међупописним раздобљима 1991-2002. и 2002-2011.

Прво треба рећи да урбано опадање није потпуно ново и да се примери јављају и раније. Ако се изузму ратна раздобља, опадање се током 20. века чешће јављало у **Војводини**, која је традиционално имала виши удео градског становништва, па тако и мање сеоско залеђе за демографску обнову. Ово се у време социјализма посебно осетило код мањих градова и/или градова смештених близу државне границе, као што је градић Јаша Томић, који је, на пример, од 1948. до 1991. године опао за готово 20%.

Значајнији број (>10%) градова у опадању је први пут забележен на попису становништва 2002. године, али су градови са растом становништва и даље били у већини (**55,7%**). Ипак, како је само један од четири велика града у Србији (>100,000 становника) имао раст, онда је удео градског становништва порастао за свега 0,1%. При томе, кретања броја становника по градовима између два међупописна раздобља (1991-2002. и 2002-2011.) су била следећа:

- Свега 28 градова (**16,7%**) је имало раст у оба посматрана раздобља;
- Још мање њих је имало прво опадање, а потом раст, тј. реурбанизацију – свега 15 градова (**8,9%**);
- Највећи број градова (65 или **38,7%**) је имао раст током 1990-их, па потом опадање током 2000-их;
- Нешто мањи број градова (59 или **35,1%**) је имао постојано опадање од 1991. године, тј. у оба међупописна раздобља;
- Можда најозбиљнији податак од свих претходних јесте да је свега 44 града (**26,2%**) имало побољшање демографских кретања између два међупописна раздобља, без обзира да ли су дати градови забележили већи раст, спорије опадање или прелаз са опадања у раст, тј. реурбанизацију по последњем попису из 2011. године.

Када се гледају градови који су били крајности, онда се може учити следеће:

- Највећи раст током оба међупописна раздобља, тј. од 1991. до 2011. године, имала је **Борча** (71,0%) услед појаве субурбанизације Београда, док је највећи пад имала **Брза Паланка** у Источној Србији (-44,8%);
- Када се гледају оба међупописна раздобља засебно, онда је током 1991-2002. најбрже је опадала **Брза Паланка** (-30,9%). Овај градић је смештен у Источној Србији, која има велики број лица на привременом раду у иностранству, а 1991. године је методологија пописа мењана у овом делу. Са друге стране, најбрже је расло **Дивчибаре** (80,8%), што је права аномалија ако се понови да је оно најбрже опадало одмах после пописа, тј. од 2002. до 2011. године. Ипак, ово се може објаснити кроз то да је туристички смештај током кризних 1990-их често био неретко насељен избеглим и прогнаним лицима, а Дивчибаре су управо мало туристичко градско насеље. Касније, током 2000-их година, овај континент становништва је почео тражити трајно решење свог места боравка, што очигледно Дивчибаре као место нису могле да омогуће;
- Ако се гледају промене у демографским кретањима између оба раздобља (2002/2011. према 1991-2002.), онда се види да су споменуте **Дивчибаре** имале најлошији салдо и то огромних -120,8% (са +80,8% на -40,0%), док је најбољи салдо уочен код **Пећана**, предграђа београдске општине Чукарица, и то за 36,0% (тј. са -22,0% на +14,0%).

3.2. Урбано опадање 2002-2011. и карактер града

Ако се демографски токови за последње раздобље 2002-2011. гледају у односу на карактер града, онда треба поновити да је направљена основна подела на **три скупа градова**: на (1) градска насеља која су управна седишта јединица, (2) градска насеља која су истовремено и предграђа и на (3) друга градска насеља која нису у оквиру претходна скупа, али већ одавно имају изразита непољопривредна обележја. Ово се може приказати кроз Табелу 2:

Табела 2: Подела градова по карактеру и њихов раст или опадање за раздобље 2002-2011.:

По карактеру	Кретање бр. стан.	Укупан Број	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
			>10%	5,0-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Градска насеља-седишта општина		125	4	6	18	45	35	14	3
			3,2%	4,8%	14,4%	36,0%	28,0%	11,2%	2,4%
Градска насеља која су предграђа		20	4	6	3	4	3	0	0
			20,0%	30,0%	15,0%	20,0%	15,0%	0,0%	0,0%
Друга градска насеља		22	1	0	1	0	2	11	7
			4,5%	0,0%	4,5%	0,0%	0,1%	50,0%	31,8%

Укупно гледано, **најуспешнија** су била градска насеља као **предграђа**, пошто је једино код њих већином забележен пораст – 65% њих је расло. Код највећег скупа градова, који су истовремено и **седишта** јединица локалне самоуправе, бројке су биле **сличне општем стању** за сва градска насеља – 22,4% је њих расло, док је 77,6% опадало. **Најлошије стање** је код **других градских насеља** где је огромна већина опадала, чак 90,9%, од чега је даље преко 4/5 њих имало изразит пад већи од 10%.

Ако се, пак, посматрају градови-крајности, онда се издвајају следећа насеља према Табели 3:

Табела 3: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према карактеру за раздобље 2002-2011.:

По карактеру	Крајности	Највећи раст		Највеће опадање	
		Име града	У %	Име града	У %
Градска насеља-седишта општина		Нови Пазар	21,8%	Мајданпек	-23,6%
Градска насеља која су предграђа		Борча	31,1%	Палић	-8,0%
Друга градска насеља		Златибор	20,3%	Дивчибаре	-40,0%

3.3. Урбано опадање 2002-2011. и величина града

Подела градских насеља у Србији према величини је урађена на **шест категорија**, које се приближно поклапају са **значајем датих градова у мрежи** насеља Републике Србије према тренутно важећем просторном плану републике (СРС, 2010)⁸:

- 1) Категорија 1 – градови са преко више од милион становника и међународна седишта – само Београд;
- 2) Категорија 2 – градови са 100.000-1.000.000 становника и регионална седишта – три града: Нови Сад, Ниш и Крагујевац;
- 3) Категорија 3 – градови са 30-100 хиљада становника и махом окружна седишта – укупно 24 града;
- 4) Категорија 4 – градови са 10-30 хиљада становника и углавном градови секундарног значаја до околних и већа предграђа – укупно 51 град;
- 5) Категорија 5 – градови са 5-10 хиљада становника, који обухватају мања седишта општина и већину предграђа – укупно 41 град; и
- 6) Категорија 6 – градови са мање од 5 хиљада становника, који су најчешће најмања седишта општина или тзв. други градови – укупно 48 градова.

Ако се демографски токови за последње међуописно раздобље 2002-2011. гледају у односу на свих 167 градова према ових шест категорија њихове величине, онда се резултати могу сажети у виду Табеле 4:

⁸ У складу са међународним смерницама код градова у опадању разврставање је рађено по стању пре опадања.

Табела 4: Подела градова по величини и њихов раст или опадање за раздобље 2002-2011.:

По Величини Кретање бр. стан.	Укупан Број	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
		>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Категорија 1 >1.000.000 стан.	1	0	0	1	0	0	0	0
		0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Категорија 2 100.000-1.000.000.	3	1	0	2	0	0	0	0
		33,3%	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Категорија 3 30.000-100.000 стан.	24	2	2	5	11	3	1	0
		8,3%	8,3%	20,8%	45,8%	12,5%	4,2%	0,0%
Категорија 4 10.000-30.000 стан.	51	3	4	5	16	16	5	2
		5,9%	7,8%	9,8%	31,4%	31,4%	9,8%	3,9%
Категорија 5 5.000-10.000 стан.	41	0	0	6	15	13	7	0
		0,0%	0,0%	14,6%	36,6%	31,7%	17,1%	0,0%
Категорија 6 < 5.000 стан.	48	3	6	3	7	8	12	8
		6,4%	12,8%	6,4%	14,9%	17,0%	25,5%	17,0%

Укупно гледано, што је **насеље мање, оно је склоније опадању**. Тако у прве две категорије, које обухватају четири града са више од 100 хиљада становника, нема градова у опадању. За разлику од њих, у категорији 6, где су најмања градска насеља, чак 42,5% градова има изузетно брзо опадање, веће од 10%. Код осам њих (17% свих градова) је оно крајње озбиљно, пошто износи преко 20%. Остале три категорије су између ова две крајности, али код свих њих се уочава да број градова у опадању преовлађује.

Ако се посматрају градови-крајности, онда се издвајају следећа насеља према Табели 5:

Табела 5: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према њиховој величини за раздобље 2002-2011.:

По величини Крајности	Највећи раст		Највеће опадање	
	Име града	У %	Име града	У %
Категорија 1 / >1.000.000 стан.	Београд	4,2%	—	—
Категорија 2 / 100.000-1.000.000. стан.	Нови Сад	19,9%	—	—
Категорија 3 / 30.000-100.000 стан.	Нови Пазар	21,8%	Бор	-13,7%
Категорија 4 / 10.000-30.000 стан.	Сурчин	27,4%	Мајданпек	-23,6%
Категорија 5 / 5.000-10.000 стан.	Добановци	3,1%	Бања Ковиљача	-18,8%
Категорија 6 / < 5.000 стан.	Златибор	20,3%	Дивчибаре	-40,0%

3.4. Урбано опадање 2002-2011. и регионална припадност

Регионална припадност је уређена на основу нивоа 2 званичне номенклатуре статистичких територијалних јединица – НСТЈ2. Ако се изузме АП Косово и Метохија, *де факто* постоје четири НСТЈ2:

- 1) Београдски регион – 16 градова;
- 2) Регион Војводине – 51 град;
- 3) Регион Шумадије и Западне Србије – 51 град; и
- 4) Регион Јужне и Источне Србије – 47 градова.

Ако се демографски токови за раздобље 2002-2011. гледају у према припадности свих 167 градова овим НСТЈ2 регијама, добијају се следећи резултати дати кроз Табелу 6:

Табела 6: Подела градова по величини и њихов раст или опадање за раздобље 2002-2011.:

По регији Кретање бр. стан.	Укупан Број	Укупан раст/пад	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
			>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Београдска регија	16	5,5%	5	6	4	1	0	0	0
			31,3%	37,5%	25,0%	6,3%	0,0%	0,0%	0,0%

Регија Војводине	51	-0,4%	1	1	2	15	21	10	1
			2,0%	2,0%	3,9%	29,4%	41,2%	19,6%	2,0%
Регија Шумадије и Западне Србије	51	0,7%	3	4	8	17	11	8	2
			5,9%	7,8%	15,7%	33,3%	21,6%	15,7%	3,9%
Регија Јужне и Источне Србије	47	-2,3%	0	1	8	16	8	7	7
			0,0%	2,1%	17,0%	34,0%	17,0%	14,9%	14,9%

Ако се посматрају градови-крајности, онда се издвајају следећа насеља према Табели 7:

Табела 7: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према њиховој припадности НСТЈ2 регијама за раздобље 2002-2011.:

НУТС2 регија	Крајности	Највећи раст		Највеће опадање	
		Име града	У %	Име града	У %
Београдска регија		Борча	31,3%	Умка	-0,4%
Регија Војводине		Нови Сад	19,9%	Јаша Томић	-20,4%
Регија Шумадије и Западне Србије		Нови Пазар	21,8%	Дивчибаре	-40,0%
Регија Јужне и Источне Србије		Пожаревац	5,9%	Сијаринска Бања	-33,8%

Поређењем две претходне табеле изводе се веома занимљиви резултати. Неки од њих на први поглед изненађују, пошто, у целини узев, **градови Војводине опадају** иако је после Београда ово привредно најразвијеније подручје Србије. Додатно је чудно то што се ту налази и Нови Сад који после Новог Пазара има највећи раст броја становника током раздобља 2002-2011. међу градовима који нису предграђа. Посредно може се расправљати о привлачној моћи, па даље и о (превеликој) **централизацији Новог Сада** у односу на остале градове Војводине. Слично се не уочава код односа Београда према остатку градова Србије у целини нити код Ниша према регији Јужне и Источне Србије.

Оно што не изненађује је да у случају градова у оквиру Београдске регије огромна већина расте (осим Умке са веома малим падом). Слично томе, Регија Јужне и Источне Србије, која је у општем смислу демографски наугроженија, то исто показује и по питању (неповољног) кретања броја градског становништва. **Регија Шумадије и Западне Србије** има минимални раст градског становништва, али оно што још више значи, јесте да делује да су **демографска кретања градова уравнотеженија** у односу на градове у Војводини и Јужној и Источној Србији. Посредно се може говорити да ободни положај Крагујевца као јединог већег града у овој регији доприноси већој равнотежи у демографском расту осталих градова.

4. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – ДА ЛИ СЕ РЕГИОНАЛНЕ СМЕРНИЦЕ МОГУ ПРИМЕНИТИ У СРБИЈИ?

Крај рада није замишљен као уобичајен закључак. Мини-закључци у виду **главних налаза** на појединачне делове анализе демографских показатеља су већ дати на крају сваке од четири уже целине претходног поглавља.

За разлику од тога, последње поглавље је замишљено као увод у стручну расправу у виду **округлог стола**. Циљ округлог стола би био да се добијени налази анализе размотре у светлу предлога за превазилажење урбаног опадања који су дати на регионалном нивоу према препорукама Светске банке (енг. *World Bank*), у оквиру **извештаја** „Cities in Eastern Europe and Central Asia: A Story of Urban Growth and Decline—(срп. „Градови у Источној Европи и Средишњој Азији: Прича о урбаном расту и паду—); аутори Р. Restrepo Cadavid, G. Cineas, L. Quintero и S. Zhukova, а објављеног 2017. године. Дати предлози су дати у наставку (Табела 8), уз прва запажања аутора овог рада. Оно што начелно делује упитно, јесте да се предложени скупови мера углавном везују за најбољу праксу са Запада (САД, Јапан, Западна Немачка), што се у скоријој прошлости показало као веома проблематично за примену у бившем социјалистичком простору.

Табела 8: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према њиховој припадности НСТЈ2 регијама за раздобље 2002-2011.:

БР.	ПРЕДЛОГ ИЗ ИЗВЕШТАЈА	ЗАПАЖАЊА: Б. АНТОНИЋ, А. ЂУКИЋ, Ј. МАРИЋ
1.	Прилагођавање намене и зонирања Принудно пресељење становништва из слабо насељених делова града у гушће насеље. Први делови града се претварају у нове зелене зоне, док други остају изграђене зоне.	МАНА: • Принуда као механизам спровођења. • Ниво уређености система. ПРЕДНОСТ: • Кроз уређење „банке земљишта и парцела—могућ надзор и спречавање каснијих спекулација на тржишту некретнина
2.	Политике паметног опадања Стратегије на државном и регионалном нивоу у вези коришћења неупотребљеног грађевинског земљишта, уклањања прекомерних зграда (посебно стамбених) и спајања малих општина у циљу рационализације управе.	МАНА: • Финансијска средства огромна. • Спроводивост стратешких мера у спровођењу. ПРЕДНОСТ: • Стратешки приступ увек за препоруку. • Рационалност у приступу.
3.	Развој заснован на умрежавању Планско прогушћавање оних делова града који су најбоље умрежени и саобраћајно повезани кроз организацију градског превоза.	МАНА: • Радикална промена урбанистичког планирања, ка „звездастом—моделу града ПРЕДНОСТ: • Стратешки Повезивање урбаног развоја и развоја саобраћаја.
4.	Нова места конкуритивности Промена локалне привреде кроз увођење иновативних грана, попут креативних индустрија, туризма, нових технологија и истовремена регенерација старих постројења и зона у нове технолошке центре и зоне	МАНА: • Да ли се ове нове намене и активности могу применити код малих и средњих градова? • Потребан флексибилнији законски оквир. • Мања привлачност за улагање у браунфилде уместо гринфилда. ПРЕДНОСТ: • Тежња ка прилагођавању новим, глобалним токовима развоја.
5.	Обнова старих градских језгара Обнова градских језгара са историјском градњом кроз приватно-јавна партнерства са нагласком на развој сектора услуга, трговине, пословања и високог образовања. Могућност постепене обнове кроз обнову посебно значајних суседстава и четврти.	МАНА: • Неолиберални урбан развој кроз развој тржних центара на ободу града. • Колико је могуће развити високо образовање у малим и средњим градовима? ПРЕДНОСТ: • Тежња ка оживљавању градских језгара се показало као добар начин да се започне свеукупна обнова града.
6.	Флексибилно урбанистичко планирање Промена погледа на урбанистичко планирање, које постаје оквир за развој, а не директива. Усредсређење на оно што не може да се ради у градском простору („вето—)уместо онога што је једино или прво пожељно. Боље прилагођавање месним приликама.	МАНА: • Флексибилно планирање се често на крају своди на одобравање било ког пројекта и било каквог развоја. ПРЕДНОСТ: • Флексибилан приступ обично утиче на лакше прихватање иновативних и креативних решења и пројеката у граду.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Andersen, L. (2005). Shrinking Cities and the Need for a Reinvented Understanding of the City. In: *AESOP Annual Congress. 2005* (739903/AESOP-Paper). Vienna: AESOP.
- Avila de Sousa, S. (2010). *Planning For Shrinking Cities in Portugal* (Doctoral dissertation, Faculty of Engineering of the University of Oporto, Portugal).
- Barke, M. & Clarke, J. (2016). Residential growth in Newcastle upon Tyne's city centre: the role of the public and private sectors. *Journal of Housing and the Built Environment*, 31(1), 44-166. doi: 10.1007/s10901-015-9444-7.
- Djukić, A., Antonić, B. & Vujičić, T. (2017). Urban Shrinkage in a 'Shrinking' Serbia – The Approach to a Global Phenomenon in a Local Context. *Geodetski Vestnik*, 61(4), 614-629. doi: 10.15292/geodetski-vestnik.2017.04.614-629.
- Fol, S. & Cunningham-Sabot, E. (2010). Urban Decline and Shrinking Cities: A Critical Assessment of Approaches to Urban Shrinkage. *Annales de géographie*, 674(4), 359-383. DOI: 10.3917/ag.674.0359.
- Haase, A., Rink, D., Grossmann, K., Bernt, M. & Mykhenko, V. (2014). Conceptualizing urban shrinkage. *Environment and Planning A*, 46(7), 1519-1534. doi: <http://dx.doi.org/10.1068/a46269>.
- Hospers, G-J. (2014). Policy Responses to Urban Shrinkage: From Growth Thinking to Civic Engagement. *URBAN DESIGN International*, 18(1), 78-89. doi: 10.1057/udi.2012.29.
- Kaufman, N. (2011). *When Cities Shrink: Redefining Roles for Conservation, Development, and Investment*. ICOMOS. Retrieved from http://openarchive.icomos.org/1126/1/1-2-Article2_Kaufman.pdf.
- Kühn, M. & Liebmann, H. (2012). Urban Regeneration – Strategies of Shrinking Cities in Eastern Germany. *Journal of Geographical Society of Berlin*, 143(1-2), 135-152. doi: 10.12854/erde.v143i1-2.26.
- Martinez-Fernandez, C., Weyman, T., Fol, S., Audirac, I., Cunningham-Sabot, E., Wiechmann, T. & Yahagi, H. (Eds.) (2016). Shrinking Cities in Australia, Japan, Europe and the USA: from a Global Process to Local Policy Responses. *Progress in Planning*, 105, 1-48. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.progress.2014.10.001>.
- Oswalt, P. & Rieniets, T. (Eds.) (2006). *Atlas of Shrinking Cities*. Ostfildern: Hatje Kantz Verlag.
- Pallagst, K. (2008). *Shrinking Cities: Planning Challenges from an International Perspective*. Cleveland: Kent State University. Преузето са http://cudcserver2.cudc.kent.edu/publications/urban_infill/cities_growing_smaller/cities_growing_smaller_chapter_01_print.pdf.
- Restrepo Cadavid, P., Cineas, G., Quintero, L. & Zhukova, S. (2017). *Cities in Eastern Europe and Central Asia: A Story of Urban Growth and Decline*. Washington, DC: World Bank.
- Schlappa, H. & Neill, W. (2013). *Future Directions for the European Shrinking City*. London: Routledge.
- Wolff, M. & Wiechmann, T. (2017). Urban growth and decline: Europe's shrinking cities in a comparative perspective 1990-2010. *European Urban and Regional Studies*, 25(2), 122-139. doi: 10.1177/0969776417694680.
- Антонић, Б. (2018). *Становање у функцији покретања урбаног развоја деградираних градова: случај градова у Војводини* (докторска дисертација). Београд: Универзитет у Београду.
- Републички завод за статистику – РЗС (2014). *Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011.: Подаци по насељима*. Београд: РЗС.
- Скупштина Републике Србије – СРС (2010). *Закон о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године*. Службени гласник РС бр. 2010/88.
- Стевановић, Р. (2004). Градска насеља Републике Србије у пописима становништва од 1948. до 2002. године. *Становништво*, 42 (1-4), 109–126. Преузето са http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/stanov/XLII_1-4/d06/download_ser_lat, accessed 7. 7. 2014.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.1/.4(082)

МЕЂУНАРОДНИ научно-стручни скуп Летња школа урбанизма (16 ; 2020 ; Пролом Бања)

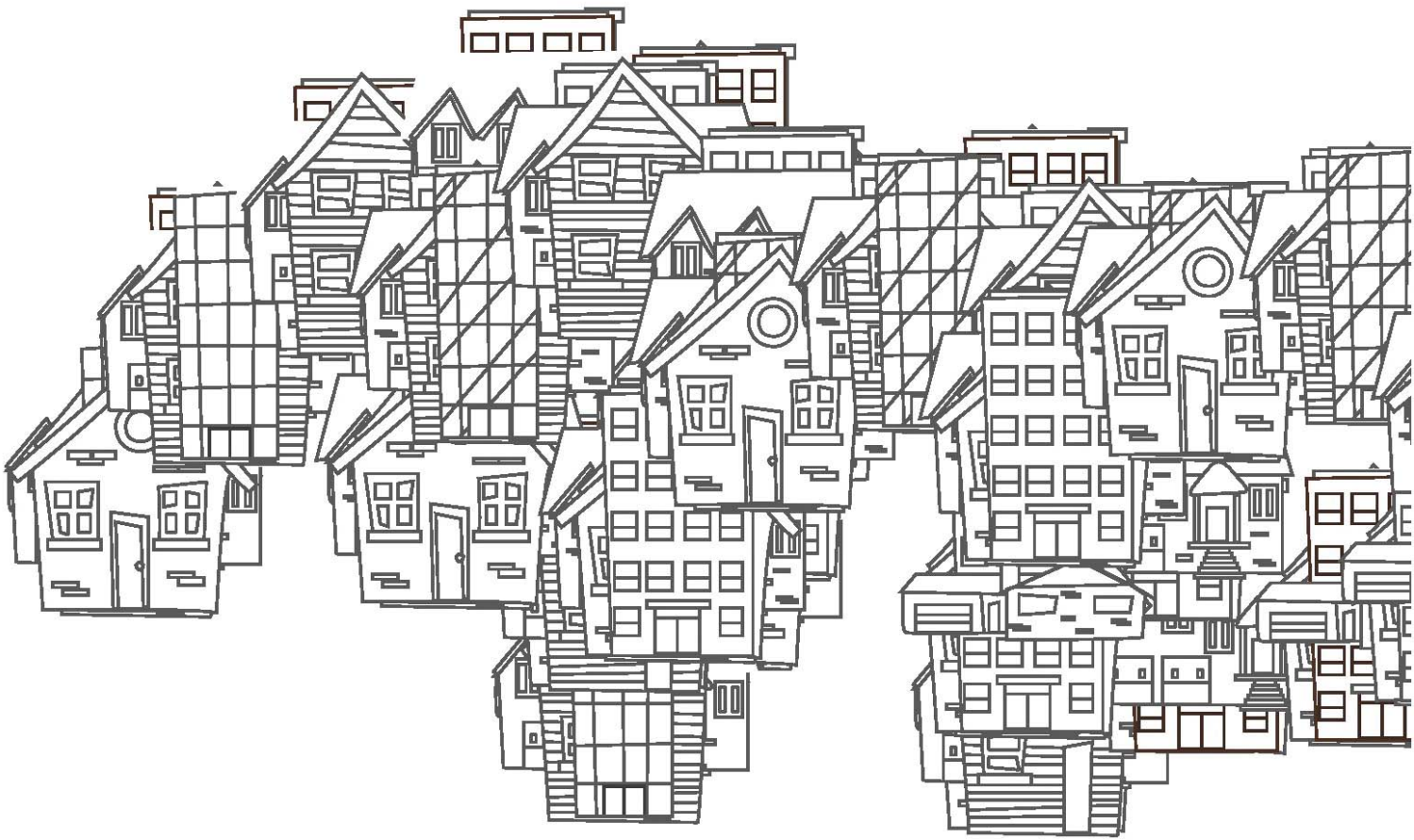
Будућност градова и урбанизма / Међународни научно-стручни скуп 16. Летња школа урбанизма, Пролом Бања, 1-3. јул 2020 ; [организатори] Удружење урбаниста Србије [и] Републички геодетски завод ; [уредници Александар Јевтић, Борко Драшковић] = Future of cities and urbanism / International Scientific-Professional Conference 16th Summer School of Urbanism, Prolom Spa, July 1-3, 2020 ; [organizers] Serbian Town Planners Association [and] Republic Geodetic Authority ; [editors Aleksandar Jevtić, Borko Drašković]. - Београд : Удружење урбаниста Србије, 2020 (Београд : Топграф). - 276 стр. : илустр. ; 30 cm

Тираж 250. - Стр. [4]: Предговор / Александар Јевтић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Садржај с насл. стр.: Град и урбанизам у контексту светских перспектива и глобалних токова ; Утицај управљачког система на уређење градских простора и развој урбанизма као дисциплине ; Инвестиционе мапе и тржиште непокретности у време ванредног стања ; Практичне и теоријске реакције у српском граду и урбанизму на глобалне климатске промене и недостатак одговарајућих коректива у градској пракси.

ISBN 978-86-84275-42-6

а) Просторно планирање -- Зборници б) Урбанистичко планирање -- Зборници

COBISS.SR-ID 15941129

ISBN 978-86-84275-42-6